

Sisällys

Abstract	4
Tiivistelmä.....	5
Esipuhe	6
Artikkelit	8
Johdanto	9
Tutkimuksen konteksti	11
Yliopistopedagoginen tutkimus ja opetus	11
Kirjoittamisen tutkimus ja opetus	12
Vuorovaikutuksen tutkimus	13
Suhde aiempaan tutkimukseen	15
Tutkimuksen toteutus	18
Metodina keskusteluanalyysi	18
Institutionaalisen vuorovaikutuksen erityispiirteet	29
Aineisto: kerääminen, määrät ja eettiset näkökulmat.....	32
Yleistä graduseminaarien ja gradunohjaustapaamisten rakentumisesta.....	35
Tulokset.....	37
Artikkeli I: Opponentin tekstipalaute toimintana.....	37
Artikkeli II: Opponentin palautevuoron rakentuminen.....	39
Artikkeli III: Osallistuminen seminaarissa.....	41
Artikkeli IV: Dokumentit ohjaustapaamisissa	43
Yhteenvetoa ja sovelluksia.....	45
Keskeiset havainnot.....	45
Pedagogiset implikaatiot	47
Jatkotutkimuksen aiheita	52
Lopuksi.....	55
Lähteet.....	57
Liite 1: Litterointimerkit.....	65
Liite 2: Tutkimuslupa	66

YHTEENVETOA JA SOVELLUKSIA

Olen edellä esitellyt tutkimukseni tulokset yksittäisten artikkelien osalta. Teen lopuksi vielä lyhyen yhteenvedon artikkelien havainnoista ja niiden merkityksestä. Tämän jälkeen pohdin havaintojen sovelluksia ja niiden pedagogisia implikaatioita. Lopuksi hahmottelen suuntaviivoja mahdolliselle jatkotutkimukselle.

Keskeiset havainnot

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu kahta yliopistollisen opinnäytteen tekemiseen liittyvää vuorovaikutustilannetta. Graduseminaareissa tarkasteltavana ovat olleet osallistuminen keskusteluun sekä opponentin antama palaute ja gradunohjaustapaamisissa puolestaan tapaamisten aloitukset ja erityisesti dokumenttien rooli niissä.

Seminaarien keskeiseksi toimintamuodoksi hahmottui toiminta, jota aikaisemmin ei ole systemaattisesti kuvattu, opponentin tekstipalaute. Opponentin tekstipalautteessa graduntekijän tekstiä kommentoidaan yksityiskohtaisesti. Tutkimuksessa hahmoteltiin tekstipalautetta kolmen erilaisen toiminnon kautta. Nämä toiminnot ovat kysyminen, kehuminen sekä ongelma-ratkaisu-palaute. Näistä jälkimmäinen hahmotuu ensisijaiseksi palautteen muodoksi.

Tekstipalaute ei ole graduseminaarille ainutlaatuinen toimintatapa, sillä tekstipalaute on keskeinen toiminto myös gradunohjaustapaamisissa (Heinonen 2006; Vehviläinen 2009b, 2012) ja myös monet muut yliopistolliset ohjaustilanteet ovat käytännössä tekstipalautetta (Koshik 2002; Young & Miller 2004; Waring 2005, 2007a, 2007b, 2012). Opponentin tekstipalautteen tekee kuitenkin poikkeukselliseksi se, että se on vertaispalautetta ja että palautteella on yleisö, joka arvioi myös palautteen toteutumista. Nämä tekijät puolestaan vaikuttavat vahvasti siihen, miten opponentin tekstipalautevuoro muotoillaan.

Opponentin palautevuoro on suunnattu ensisijaisesti graduntekijälle, ja tämä taas tuo omat ongelmansa muiden seminaarilaisten osallistumisen näkökulmasta. Vaikka opponentti ajoittain tarjoaa vuoroa muille osallistujille, muut opiskelijat eivät tartu näihin tarjouksiin. Silloin, kun muut osallistujat ottavat vuoron, he usein merkitsevät osallistumisensa eri tavoin ongelmalliseksi. Ohjaajan mahdollisuudet osallistua vuorovaikutukseen sen sijaan ovat monipuolisemmat kuin kellään opiskelijalla. Ohjaaja voi kommentoida paitsi käsiteltävää gradutekstiä, myös opponentin palautetta. Lisäksi hän voi puuttua etenemisjärjestykseen ja toisaalta pitää pitkiä, koko ryhmälle suunnattuja monologeja.

Heritage ja Clayman (2010: 37–38) jakavat institutionaalisille tilanteille tyypilliset vuorottelujäsennykset kolmeen luokkaan. Vuorottelun perustana voi olla 1) toiminnan tai vuoron tyyppin määräytyminen ennalta (esim. toimittajan kysyessä ja haastateltavan vastates- sa), 2) jonkinlaisen puheenjohtajan jakamat vuorot (esim. kokouksessa) tai 3) edellisten yh- distelmät. Opponentin palautteen aikainen vuorottelu sisältyy lähtökohtaisesti ensimmäiseen ryhmään. Vuorottelua hallitsee seminaarin keskeinen toiminta, opponentin tekstipalaute, jossa opponentti esittää palautevuoroja ja jossa graduntekijä vastaanottaa palautetta. Aivan tarkasti toiminta ei vuorottelua kuitenkaan määrää, sillä ohjaaja voi osallistua keskusteluun ja esimer- kiksi keskeyttää palautteen antamisen. Vastaavasti muiden seminaarilaisten osallistuminen on mahdollista, mutta käytännössä seminaarilaiset merkitsevät sen usein ongelmalliseksi.

Institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksessa tarkastellaan tyypillisesti, miten tietty institutionaalinen toiminta rakentuu ja miten se vuorovaikutuksessa toteutetaan (esim. Drew & Heritage 1992: 5; Arminen 2005: 1; Heritage & Clayman 2010: 18). Seminaariosal- listumisen osalta tässä tutkimuksessa on ollut tavallaan hieman vastakkainen näkökulma: ta- voitteenä oli selvittää, miksi vuorovaikutus ei toteudu niin kuin sen toivottaisiin toteutuvan. Tässä tapauksessa vuorovaikutuksen tarkasteleminen paljastikin piirteitä, jotka selittivät osal- listumisen ongelmallisuutta. Analyysi mahdollisti myös sen, että vuorovaikutuksen muuttami- seksi pystyi tekemään suosituksia (vrt. Heritage & Clayman 2010: 135–152; Antaki 2011).

Ohjaustapaamisten osalta tämä tutkimus asettuu seminaaritutkimusta enemmän täy- dentämään jo olemassa olevaa tutkimusta (esim. Vehviläinen 2009a, 2009b, 2012). Tutki- muksessa keskityttiin tapaamisten aloituksiin ja dokumenttien rooliin niissä. Keskeinen ha- vainto oli, että dokumenttien rooli tapaamisten aloituksissa on hallitseva. Dokumenttien avulla topikalisoidaan opinnäytteen tekemistä, ja erilaiset keskustelunavaukset sidotaan taval- la tai toisella niihin. Varsinaista keskustelua tapaamisen tavoitteista tai työskentelyjärjestyk- sestä ei näyttäisi juurikaan esiintyvän.

Ohjaustapaaminen ja graduseminaari vaikuttavat ensisilmäyksellä asetelmiltaan var- sin erilaisilta vuorovaikutustilanteilta: Ohjaustapaamisessa paikalla on vain kaksi henkilöä, opiskelija ja institutionaalisen asiantuntijan asemassa oleva ohjaaja. Seminaari puolestaan on ryhmätilanne, jossa ohjaajan lisäksi myös tietyillä opiskelijoilla on aktiivinen asiantuntijamai- nen rooli. Koska seminaarissa lisäksi osa osallistujista on käytännössä hiljaa koko tapaamisen ajan, seminaaria voidaan kuvailla eräänlaiseksi julkiseksi palautteenantotilanteeksi. Nämä erot lähtöasetelmissä vaikuttavat luonnollisesti vuorovaikutuksen toteutumiseen. Silti tilanteiden välillä on myös paljon yhtäläisyyksiä.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu erityisesti ohjaustapaamisten aloituksia, dokumentteja sekä agendapuheen vähäisyyttä. Todellisuudessa dokumenttien kautta tehty työskentely hallitsee myös seminaaritapaamisia, ja varsinainen työskentelyn tavoitteisiin ja etenemiseen liittyvä puhe on hyvin vähäistä seminaaritapaamistenkin alussa. Vastaavasti tässä tutkimuksessa on keskitytty tekstipalautteeseen erityisesti seminaarissa ja analysoitu sitä systemaattisesti. Tekstipalautte on keskeinen työmuoto myös ohjaustapaamisissa, ja ainakin osa opponentin tekstipalautteeseen liittyvistä havainnoista on siirrettävissä myös ohjaustapaamiin.